

Sluta leta - saml alla dina viktiga papper här!

Redan som ung får du många viktiga papper som du behöver spara och som det är bra att ha ordning på. Det kan gälla skola, utbildning, anställning, kontakter med banken, försäkringar, kvitton på större inköp med mera. Det är just dessa papper du ska samla här.

Till flertalet av flikarna finns fakta och tips samt exempel på vad du bör spara här. Längst bak i pärmen kan du sätta in några plastfickor för handlingar som du inte vill vika eller göra hål i. När det gäller områden som till exempel bank, studiehjälp och skatter finns lite mer information. Meningen är att du ska kunna använda den här pärmen under flera år. Tänk därför på att en del av faktauppgifterna kan bli inaktuella och behöva uppdateras.

Vårt förslag till indelning och exempel på papper att sätta in i pärmen passar naturligtvis inte alla - ändra själv så att pärmen fungerar bra för just dig.

Lycka till med din "samlare" för viktiga papper!

**Institutet för Privatekonomi
Swedbank och Sparbankerna**

Innehåll

<u>Skola - Utbildning</u>	1
<u>Betyg - CV</u>	2
<u>Anställning</u>	3
<u>Lön</u>	4
<u>Sjukdom - Försäkringskassan</u>	5
<u>Skatt - Deklaration</u>	6
<u>Bank</u>	7
<u>Sparande</u>	8
<u>Försäkringar</u>	9
<u>Bostad</u>	10
<u>Studiehjälp - Studiemedel</u>	11
<u>Fasta utgifter - Ordning på pengarna</u>	12
<u>Kvitton - Garantier - Bruksanvisningar</u>	13
<u>Fritid</u>	14
<u>Moped - Mc - Bil - Båt</u>	15

Skola - Utbildning

- **Information** om utbildningar.
- **Telefonnummer och adresser** till skolor och kontaktpersoner.
- **Kopia av ansökningar** till skolor och utbildningar.
- **Besked om antagning.**

Tänk på att till många utbildningar måste du anmäla dig långt i förväg!

Betyg - CV

- **Betyg/Intyg** från skolor, kurser och andra utbildningar
- **Betyg/Intyg** från anställningar
- **Resultat från högskoleprov**
- **CV och Personligt brev/Cover Letter**

Originalbetygen bör du förvara i bankfack eller på annat säkert ställe. Innan du lägger dem där, passa på att ta några kopior och låt vidimera* dem. Då har du dem klara när du ska söka arbete eller vidareutbildning. Lägg gärna kopiorna i en plastficka, så behöver du inte göra hål i dem.

Se till att du alltid får ett betyg eller intyg från dina olika arbetsplatser. Även ett intyg eller betyg från feriearbete/sommarjobb kan vara värdefull arbetslivserfarenhet när du söker arbete nästa gång.

Har du ett CV (Curriculum vitae) med sammanställning av uppgifter om dig själv och dina meriter i din dator? Ta gärna en utskrift och sätt in i pärmen. Eller lägg över det på ett USB-minne som du förvarar i en plastficka här i pärmen. Mallar för att skriva en CV i Word-format finns bland annat på cv-mallar.se

*Vidimera betyder att du låter en annan person intyga att kopian överensstämmer med originalhandlingen.

Vidimeras:

.....
Namnteckning

.....
Namnförtydligande

Anställning

- **Anställningsavtal**
- **Försäkringsbesked och information** som du får avseende dina försäkringar i samband med arbete, t ex pensionsbesked, tjänstegrupplivförsäkring och olycksfallsförsäkring
- **Kopior av dina ansökningar** till olika arbeten. Du kan även spara de svar du får. Ansökningar och svar via e-post kan du spara digitalt.
- **Annan information från din arbetsplats**, t ex kollektivavtal

Det finns regler för hur gammal du måste vara för att få utföra vissa arbeten. Dessutom finns bestämmelser om övertidsarbete och arbete på obekväm arbetstid. Inom olika yrkesområden finns också regler om minimilön beroende på ålder. Ta reda på vilka bestämmelser som gäller för de arbeten du är intresserad av.

Samhället ger dig ett visst stöd om du inte får arbete eller om du blir arbetslös. Information och hjälp får du av arbetsförmedlingen på din ort.

Är du medlem i ett fackförbund är du automatiskt medlem i en arbetslöshetskassa, även kallad a-kassa. Om inte, bör du se till att ansluta dig direkt till arbetslöshetskassan.

Lön

- **Lönebesked** om du får dem i pappersform (e-lönebesked kan du lagra digitalt)
- **Avtal om ny lön**
- **Besked om utbetald sjukpenning**
- **Kontobevis/allmänna villkor**
- **Allmänna villkor** - Bankkort
- **Pensionsbesked**

Oavsett om du är fast anställd eller arbetar tillfälligt är det mycket viktigt att du, när du får din lön, alltid ser till att få ett **lönebesked** eller lönekvitto från arbetsgivaren. Där ser du om och i så fall hur mycket skatt som arbetsgivaren dragit från din lön.

Om du inte arbetar regelbundet kan du begära jämkning av din skatt hos Skatteverket. På skatteverket.se finns blankett att skriva ut. Du kan också läsa mer under flik 6 "Skatt - Deklaration".

Om du arbetar betalas din lön ut via en bank i de allra flesta fall. Du väljer själv i vilken bank du vill ha ditt lönekonto. På kontot kan du sedan samla alla dina inkomster, t ex lön, studiemedel och sjukpenning genom automatiska överföringar. Saldo och transaktioner kollar du lätt upp via internetbanken, bank i mobilen, telefonbankens snabbsaldo eller uttagsautomater.

Med ett bankkort anslutet till ditt konto har du tillgång till dina pengar dygnet runt både i Sverige och utomlands. I många butiker kan du passa på att ta ut kontanter samtidigt som du betalar med kortet, genom att be om att få höja köpbeloppet. Tänk på att ditt bankkort är en värdehandling. Det är därför viktigt att du hanterar kortet på ett säkert sätt. Förvara aldrig ditt kort tillsammans med koden. Är du över 18 år kan du handla med kortet på nätet. Se till att göra säkra köp genom att ansluta kortet till exempelvis e-kort. Då visas aldrig ditt vanliga kortnummer. Vid anslutning får du **Allmänna villkor** som du kan spara här.

Pensionen kan komma från tre håll: från staten, ditt jobb och eget pensionssparande. Hur stor din pension blir beror till stor del på vilken lön du får under hela ditt yrkesliv och hur många år du jobbar. En annan sak som har stor betydelse är vilken avkastning du får på pengarna under tiden. Samla dina **pensionsbesked** här. Du kan läsa mer om pensioner på minpension.se och pensionsmyndigheten.se.

Sjukdom - Försäkringskassan

- **Kvitton** från besök på vårdcentral eller hos läkare.
- **Receptsammanställning:** På apoteket kan du få en utskrift som visar de läkemedel du ordinerats och hur mycket du har möjlighet att lösa ut.
- **Vaccinationskort.**
- **Högekostnadskort.**
- **Andra papper som rör din hälsa**, t ex anteckningar om barnsjukdomar.
- **Europeiskt sjukförsäkringskort, EU-kortet**, som ger dig rätt till sjukvårdsförmåner när du vistas tillfälligt i ett annat EU/EES-land. Det beställs [forsakringskassan.se](https://www.forsakringskassan.se) och är giltigt i tre år.

Vid sjukdom får du sjuklön från din arbetsgivare. Den första sjukdagen får du dock ingen ersättning alls - det kallas karensdag. Sjuklönen uppgår till en viss procent av din vanliga lön. Om du är sjuk mer än 14 dagar i sträck gör arbetsgivaren sjukanmälan till Försäkringskassan. Från och med dag 15 betalar Försäkringskassan ut sjukpenning, som grundas på den lön du har. Du fyller i din aktuella inkomst på försäkran som du skickar till Försäkringskassan. Du blir automatiskt inskriven vid Försäkringskassan vid 16-årsålder om du är bosatt i Sverige.

När du är sjuk ska du kontakta din arbetsgivare. Om du är sjuk i mer än sju dagar måste du dessutom lämna ett läkarintyg till din arbetsgivare.

Större delen av din sjukvård, t ex läkarbesök eller sjukhusvård, betalas genom sjukvårdsersättningen - en försäkring som sköts av Försäkringskassan. Du betalar själv en patientavgift.

Om du måste besöka läkare ofta finns en gräns för hur mycket du högst måste betala under en tolv månadersperiod, ett högekostnadsskydd. Även för receptbelagda läkemedel finns ett motsvarande skydd. Om du har ett **högekostnadskort** kan du förvara det i en plastficka som du sätter in här.

Idag behövs sällan en patientbricka. Istället sköts registreringen elektroniskt. Skulle du redan ha en patientbricka kan du förvara den i plånboken.

Vill du veta mer ring Försäkringskassans servicetelefon 020-524 524 eller gå in på [forsakringskassan.se](https://www.forsakringskassan.se)

Skatt - Deklaration

- **Kopia på inkomstdeklaration med skatteuträkning.**
Inkomstdeklarationen skickas ut under april och ska vara inlämnad till Skatteverket senast i början av maj. Om du deklarerar på nätet kan det vara bra att göra det i god tid för att undvika ev. överbelastning.
- Får du tillbaka på skatten för första gången ska du anmäla vilket bankkonto överskjutande skatt ska sättas in på.
- På deklarationsblanketten finns förtryckta uppgifter om dina arbetsinkomster, ränteinkomster och ränteutgifter. Om du pensionssparar finns uppgifter om sparande i Individuellt Pensionssparande alternativt inbetald pensionsförsäkringspremie. Kapitalvinster eller kapitalförluster finns angivna då det har gått att beräkna. Äger du en fastighet finns uppgifter om fastighetens taxeringsvärde.
- Fyll i uppgifter som saknas, till exempel kostnader för resor till/från jobbet, kostnader för tillfälligt arbete eller beräkning av vinst på sålda aktier.
- Spara en kopia av deklarationen och eventuella bilagor i minst sex år.
- **Kontrolluppgifter.** Från arbetsgivare, Försäkringskassan, banker, kreditinstitut, försäkringsbolag och fondbolag får du kontrolluppgifter vid årets början. Det är med dessa uppgifter som grund som deklarationen upprättas och skatteuträkningen görs.
- Kontrollera att uppgifterna stämmer, t ex att arbetsgivarens uppgifter stämmer med dina lönebesked, att uppgifterna från Försäkringskassan om ev. utbetald sjukpenning stämmer med de uppgifter du fått tidigare, att pensionspremie/inbetalt pensionssparande är rätt osv.
- Både arbetsgivare och ränteutbetalare, t ex bankerna, är skyldiga att dra skatt på lön respektive ränta. På ränta dras 30 procent i skatt före utbetalning.
- **Slutskattebesked och skattekontoutdrag.** Slutskattebesked och skattekontoutdrag skickas i regel ut i juni eller augusti. Vissa får vänta till september. Om inga ändringar eller tillägg gjorts i inkomstdeklarationen så kommer skatteberäkningen att vara densamma som den du fick i april.
- Alla som är skyldiga att betala skatt har ett skattekonto hos Skatteverket. På skattekontot bokförs alla inbetalningar av skatt, t ex preliminär skatt, A-skatt, räntor från bank, inbetalningar som du själv gör till ditt konto. Överskott betalas ut automatiskt, underskott måste vara inbetalt och bokfört hos Skatteverket senast på förfallodagen som står på kontoutdraget. Du får ränta om du har överskott och får betala ränta om du har underskott. Räntan räknas dag för dag. Den är inte avdragsgill/skattepliktig.

- **Korrespondens med Skatteverket.** Ta alltid kopior av brev och svar som du skickar till Skatteverket.
- **Kopia på jämningsansökan och jämningsbeslut.** Du kan ansöka om jämkning av preliminär skatt för att undvika överskott eller underskott på ditt skattekonto. Det är lämpligt att begära jämkning om du inte arbetar helt kalenderår, har inkomster från flera arbetsgivare, betalar räntor på lån och/eller sparar i pensionssparande. Då får du fylla i en blankett där du talar om hur mycket du räknar med att tjäna under året. Sedan räknar Skatteverket ut hur mycket preliminär skatt din arbetsgivare ska dra av från din lön. Om du har ett arbete vid sidan om skolan/studierna finns en speciell blankett som heter "Ansökan ändrad beräkning".
- För att arbetsgivaren inte ska dra skatt från din lön, om den är mindre än grundavdraget för hela året, kan du fylla i ett intyg som du kan lämna direkt till arbetsgivaren. Det finns att skriva ut på skatteverket.se.

Bank

Inkomster och betalningar

- **Kontoutdrag** är numera oftast digitala. Historik på insättningar och uttag en tid tillbaka hittar du i din internetbank
- **Årsbesked** visar behållningen på alla dina konton och hur stora dina eventuella skulder var vid årsskiftet, samt hur mycket ränta du har fått eller betalat under året
- **Kvitto** på kontant insättning på konto bör du spara minst ett år
- **Bankfackskontrakt** (kopia) som du får när du skaffar bankfack.

I bankfacket förvarar du värdesaker som du inte vill/bör ha hemma, t ex smycken, testamente, köpebrev, försäkringsbrev och originalbetyg.

Förteckning över ditt lösöre i bostaden och foton på värdefulla saker du har hemma bör du också förvara i bankfack. Det är viktigt att ha en förteckning om du skulle råka ut för inbrott eller brand. En **kopia på förteckningen** är bra att förvara under den här fliken.

Lån och krediter

- Låneavtal - **skuldebrev eller kontrakt** (kontokrediter) där avtalet mellan dig och kreditgivaren regleras, t ex lånebelopp och räntesats. **Allmänna villkor** reglerar avtalet generellt, t ex uppsägningstid.
- **Kopia på pantförskrivning eller borgensförbindelse** som du får om du lämnat säkerhet för ett lån. Att gå i borgen innebär att du lovar att betala tillbaka lånet om låntagaren inte klarar det.
- **Avier och kvitton på låneinbetalningar som inte är digitala.**

När du behöver låna är det bra att undersöka villkoren för olika lån. Kostnaden, den effektiva räntan, kan variera mycket. Även om den löpande räntan verkar låg kan det finnas andra avgifter som påverkar lånets totala kostnad. För att du ska ha en chans att jämföra olika lån har Konsumentkreditlagen en regel som säger att en kreditgivare alltid måste ange den effektiva räntan. Den effektiva räntan visar lånets sammanlagda kostnader (aktuell ränta + övriga avgifter) per år, uttryckt i procent.

För alla typer av lån gör banken/kreditinstitutet en kreditprövning, d v s bedömer om du kan betala lånet och att eventuell säkerhet är godtagbar. Redan när du ser dig om efter en bostad kan du ansöka om lånelöfte. För att lånelöftet ska gälla den dag du vill låna pengar får inte din ekonomi eller säkerheten för lånet ha förändrats.

Sparande

- Via internetbanken, bank via mobilen, telefonbanken och uttagsautomater kan du få besked om **transaktioner** och **saldon** på dina konton.
- **Avräkningsnota/bekräftelse** som du får när du köper och säljer värdepapper, t ex fondandelar, obligationer eller aktier ska du spara för att ha som underlag när du ska deklarerera kapitalvinst /kapitalförlust.
- **Besked** om innehav av fondandelar och om det aktuella värdet när du gjort en fondaffär är bra att spara. Minst en gång per år får du information (oftast digitalt) om ditt totala fondinnehav.
- **VP-avier och årsbesked.** Äger du aktieindexobligationer, privatobligationer, premieobligationer eller aktier registreras dina värdepappersinnehav på ett VP- konto hos Euroclear.
- **Pensionsförsäkringsbrev eller pensionssparavtal** som du får när du börjar pensionsspara är viktiga att spara. Förvara originalet på säker plats och sätt in en kopia här i pärmen. Vid varje årsskifte får du en kontrolluppgift på inbetald premie/inbetalt sparande. Den sätter du in under flik 6 eller sparar digitalt.
- Det finns spar- och placeringsprodukter för alla tänkbara behov. Fråga banken om råd vad du ska välja - det beror bland annat på hur länge du ska spara, hur mycket du ska spara, om du vill vara aktiv själv, vad du har för att annat sparande och om du är beredd att ta någon risk för möjligheten till högre avkastning.

Spara på bankkonto

Fördelarna med kontosparande är att dina pengar är lättillgängliga och att pengarna förräntas utan risk för att de tappar kraftigt i värde.

Spara i fonder

Ett alternativ till banksparande är fondsparande. En fond är en samling värdepapper och/eller aktier som du äger tillsammans med alla andra som sparar i fonden. Det finns flera typer av fonder - aktiefonder placerar bara i aktier, blandfonder blandar aktier med räntebärande papper och räntefonder innehåller bara räntepapper. Du kan sätta in engångsbelopp eller spara regelbundet varje månad genom en automatisk överföring från exempelvis lönekotot.

På [swedbank.se/fondtorget](https://www.swedbank.se/fondtorget) kan du läsa mer om att spara i fonder.

Spara i enskilda värdepapper

× En aktie är en andel i ett aktiebolag. Är du intresserad av att följa börsens utveckling kan du placera själv i enskilda aktier. Risken att du förlorar pengar är större än med andra sparformer, men genom att placera i många av de stora börsbolagen och ha ett långsiktigt perspektiv har du möjlighet att få bra tillväxt på ditt sparande. Det svåraste är ofta att bestämma vid vilken tidpunkt och till vilken kurs det är lämpligt att sälja.

× Privatobligationer ges i första hand ut av bolåneinstituten när de lånar pengar men säljs också på andrahandsmarknaden, SOX. En privatobligation löper på viss tid. Du kan välja mellan olika löptider. Du köper dem till en viss, fast, ränta och om du behåller obligationen tiden ut vet du alltså exakt vilken avkastning du får.

× Premieobligationer ges ut av Riksgäldskontoret, dvs. staten. I stället för att få ränta på premieobligationerna lottas räntan ut några gånger per år. På de flesta obligationer utgår en garanterad vinst om du har t ex 50 stycken i nummerföljd.

× SPAX, är en aktieindexobligation där du är med på en marknad, vanligtvis en aktiemarknad, utan den risk som det vanligen innebär. Det du kan förlora är den högre avkastning som du kanske kunnat få på en alternativ placering. Du är alltid garanterad att på förfallodagen få tillbaka minst ett förutbestämt fast belopp.

Spara till pensionen

Till din pension bör du spara på olika sätt. Du kan t ex spara i avdragsgillt sparande; individuellt pensionssparande i bank och pensionsförsäkring. Då får du dra av beloppet du sparar från dina tjänsteinkomster innan skatten beräknas. Du får dra av upp till 12 000 kr per år. Pengarna kan tidigast tas ut vid 55 års ålder och kortaste utbetalningstid är 5 år. Vid uttaget beskattas pengarna som förvärvsinkomst. Du kan också spara till pensionen med vanligt sparande i t ex aktiefonder, som då inte är avdragsgillt men å andra sidan inte inkomstbeskattas vid uttag.

Försäkringar

- **Försäkringsbrev**
- **Villkor**
- **Kvitton**
- **Meddelanden om ändringar av olika slag. Kopior på skadeanmälan**

Det är mycket viktigt att du har ett ordentligt försäkringsskydd för både dig själv och din bostad, liksom för andra saker som du är rädd om. Det är tyvärr inte så ovanligt, speciellt när ekonomin är ansträngd, att man struntar i att betala sina försäkringar eller rent av inte ens skaffar de försäkringar man behöver. Se till att du inte gör så! Då blir du mycket sårbar om något händer dig själv eller din egendom. Planera därför din ekonomi så att du alltid har pengar till dina nödvändiga utgifter. Ett sätt är att betala premier månadsvis. Om det skulle underlätta för dig så tala med ditt försäkringsbolag.

Personförsäkringar

Många kommuner försäkrar sina skolelever bara under skoltid och bara för olycksfall. De flesta olyckor inträffar dock under fritiden. Det är också så att bland barn och ungdomar som blir invalidiserade är orsaken oftare sjukdom än olycksfall. De flesta försäkringsbolag har en speciell försäkring som gäller både olycksfall och sjukdom för barn och ungdomar.

Om du fortfarande går i skolan hör efter med dina föräldrar hur ditt försäkringsskydd är ordnat. Som student brukar det finnas speciella erbjudanden att ta del av.

Om du är anställd bör du kontrollera med din arbetsgivare vilket försäkringsskydd du har genom din anställning. Kanske måste du komplettera det skyddet. Din fackförening kan också ha värdefull information att ge.

Hemförsäkring

När du skaffar eget boende måste du se till att du har en bra hemförsäkring. Om ditt hem skadas, t ex genom vattenläckage eller brand, eller om du råkar ut för inbrott kan det annars bli mycket dyrt för dig. För att få ut ersättning på hemförsäkringen gäller att du ska ha varit normalt aktsam. Vid inbrott ska t ex din dörr ha varit låst. Det är också bra om du sparar kvitton på det du köper. Fotografera gärna det du har. Öppna skåp och lådor och ta några bilder som du sedan lägger i bankfack. Kontrollera villkoren i din försäkring. Hur stor är självrisken? Vad gäller vid resa utomlands? Vad gäller för t ex särskilt värdefulla föremål?

Kortförsäkringar

Med de flesta bank-, betal- och kreditkort följer en kompletterande reseförsäkring med avbeställningsskydd för resor. Läs noga igenom vad som gäller för just ditt kort.

Övriga försäkringar

Försäkring för husdjur kan du sätta in här eller under en tom flik, där du också samlar andra papper som gäller ditt husdjur. Försäkring för fordon förvarar du här eller under flik 15 "Moped-Mc-Bil-Båt".

Läs mer om försäkringar på swedbank.se/forsakringar.

Bostad

- **Kopia av anmälan till bostadsförmedlingen** som du får när du ställer dig i bostadskö.
- **Hysesavtal.** Förvara gärna en kopia här och lägg originalet i bankfack.
- **Kopia av köpeavtal.** Har du köpt en bostadsrättslägenhet får du ett köpeavtal. Förvara originalet i bankfack.
- **Kvitton** på hyresinbetalningar.
- Är du medlem i en bostadsrättsförening kan du förvara **protokoll och stadgar** samt annan viktig information här.
- **Kopia** på ansökan om bostadsbidrag

Eftersom det kan vara svårt att få tag på en lämplig bostad på många håll i Sverige gäller det att själv vara aktiv och planera i tid. Normalt får du ställa dig i kommunal *bostadskö* när du fyllt 18 år. Kom ihåg att din anmälan i regel ska förnyas varje år. I en del kommuner får du betala avgift för att stå i kö. Bestämmelserna för bostadsköerna kan variera mellan olika kommuner. Ta reda på vad som gäller där du bor. Du kan också ställa dig i bostadskö hos många bostadsföretag. Vid privat förmedling är det vanligt med en viss förmedlingsavgift.

Att hyra bostad i andra hand är relativt vanligt bland ungdomar. Såväl en hyresrätt som en bostadsrätt kan hyras i andra hand. I båda fallen ska hyresvärden eller bostadsrättsföreningen godkänna uthyrningen. Hyr du lägenhet "svart", dvs utan godkännande, har du i princip inga rättigheter och riskerar att bli utkastad. Den som hyr ut "svart" riskerar att bli uppsagd.

Om du hyr ut i andra hand se då till att hyresgästen inte får besittningsskydd, dvs. rätt att behålla din lägenhet efter hyrestidens slut. Kontakta hyresnämnden för att få den blankett där du avtalar bort besittningsskyddet för din hyresgäst.

Bostadsbidrag

Är du under 29 år och har eget hyreskontrakt har du möjlighet att få bostadsbidrag. Hur stort bidraget kan bli beror bland annat på bostadsytan, hyran och inkomsten, upp till ett maxbelopp.

Studiehjälp - Studiemedel

- **Kopia av studiemedelsansökan.**
- **Information från CSN (Centrala Studiestödsnämnden).**
- **Årsbesked från CSN.**
- **Information** från banken angående studiehjälp/studiemedel, t ex skriften "Ungdomsekonomen".

Om du väljer att studera vidare efter grundskolan, t ex på gymnasieskola eller högskola, kan du få bidrag och lån från staten i form av studiehjälp och studiemedel.

Studiehjälp

Studiehjälp får du om du är mellan 16 och 20 år och läser på heltid i gymnasieskola, inom kommunal eller statlig vuxenutbildning eller på folkhögskola.

Studiehjälpen består av studiebidrag samt i vissa fall inackorderingstillägg och extra tillägg. Studiebidrag får du utan särskild ansökan, men för att få de andra delarna måste du ansöka hos studiestödsnämnden.

Inackorderingstillägg och extra tillägg är behovsprövade bidrag. De prövas mot familjens inkomst.

Studiehjälpen är ett bidrag, dvs du behöver inte betala tillbaka det du fått.

Studiemedel

Studerar du vid högskola, universitet eller bedriver annan eftergymnasial utbildning kan du få studiemedel. Du kan också få studiemedel om du studerar vid gymnasieskola, folkhögskola, kommunal eller statlig vuxenutbildning - om du är över 20 år. För studier utomlands kan studiemedel också beviljas.

Studiemedel består av studiebidrag och studielån. Rätten till studiemedel prövas mot den inkomst du har. Överstiger din inkomst vissa gränser minskas studiemedlen; bidrag och lån minskas proportionellt.

Du behöver inte ta ut hela totalbeloppet. Du kan t ex välja att bara ta ut bidragsdelen eller bidragsdelen plus en mindre del av lånedelen.

Studiebidraget är ett bidrag, men studielånet ska du betala tillbaka, normalt på 25 år.

Mer information får du på [csn.se](https://www.csn.se).

Fasta utgifter - Ordning på pengarna

- Räkningar – fasta utgifter
- Autogirobekräftelser
- Tidningsprenumerationer

Många betalningsmottagare är anslutna till autogiro. Med fullmakt från dig betalas räkningarna automatiskt på förfallodagen från det konto du valt.

Autogirobekräftelser sparar du här.

Räkningar som inte går via autogiro betalar du enklast och billigast via en internetbank, där du också kan ta emot e-fakturor. På en e-faktura är alla nödvändiga uppgifter förtryckta, vilket gör det mycket enkelt att genomföra en betalning. E-fakturor kan erhållas från många större företag.

Har du lån i bank är det enklast att låneinbetalningarna dras direkt från ett konto i banken. Detsamma gäller årsavgiften du ska betala om du har bankfack.

Uppgifter om betalda räkningar sparas i din internetbank under en viss tid. Datautskrift/kopia på betalorder tillsammans med kontoredovisningen är ditt kvitto.

Den id-metod som du använder till internetbanken är en identitetshandling. Du ska alltid skydda koder och lösenord och absolut inte avslöja dem för någon, inte ens för banken

Ordning på pengarna

Det är viktigt att ha ordning på sin ekonomi så att pengarna räcker till det man verkligen vill ha och behöver. Har du tänkt på att om du ökar din arbetsinkomst med en krona, försvinner en del av den i skatt. Om du däremot avstår en utgiftskrona, förbättras din ekonomi med hela kronan! Att ha kontroll över utgifterna är alltså ett bra sätt att förbättra sin ekonomi och kunna förverkliga sina drömmar. En bra början är att se hur stora fasta utgifter du har, dvs. hur uppbunden du är av förutbestämda utgifter.

Ofta är de fasta utgifterna, till exempel försäkringar och lån ojämnt fördelade över året. Därför upplever du kanske ibland att pengarna inte vill räcka vissa månader. Det här kan du komma till rätta med genom att göra en budget (se nästa blad). Summan av alla utgifter delar du med tolv. Då får du reda på den genomsnittliga fasta utgiften per månad. Be banken dra den summan (gärna avrundad litet uppåt som reserv) direkt från ditt konto till ett annat konto. Pengarna på det kontot ska du bara använda till dessa utgifter. Tillkommer en utgift måste du givetvis öka månadsinsättningen i motsvarande mån.

Enkel budget

Att göra en budget är ett bra sätt för att få en översikt över hela din ekonomi. Har du inte kontroll över hur stora dina rörliga utgifter är, kan du få vägledning i boken "Ungdomsekonomen" som finns på Swedbanks och Sparbankernas kontor eller av "Levnadskostnader" på swedbank.se >Mer om [privatekonomi](#)>[Vardagsekonomi](#) . Här hittar du även " Min budget" - ett mer omfattande budgetblad som du kan skriva ut.

INKOMSTER	kr/mån	
Studiemedel	
Lön, netto, din egen	
-"-, -"- , sambo/make/maka	
Barnbidrag, studiebidrag	
Underhållsstöd, underhåll*	
Bostadsbidrag	
Övriga inkomster	
SUMMA MÅNADSINKOMSTER
RÖRLIGA UTGIFTER	kr/mån	
Livsmedel inkl arbetslunch	
Tvätt, rengöring, pappersvaror	
Hälsovård, hygien, hårvård	
Kläder, skor	
Resor till skolan/arbetet	
Bensin, underhåll av bil, mc	
Alkohol, tobak	
Övriga utgifter	
SUMMA RÖRLIGA UTGIFTER	
SUMMA FASTA UTGIFTER	
SUMMA SPARANDE/MÅNAD
ÖVERSKOTT/UNDERSKOTT		+/-

*för dig som har barn och har separerat från barnets andra förälder.

Kvitton - Garantier - Bruksanvisningar

- **Kvitton** på större inköp. Bra att ha kvar vid eventuella byten eller reklamation.
- **Garantisedlar.** Se till att garantisedeln blir ifylld av försäljaren. Kontrollera alltid vad garantin täcker och hur länge den gäller. Ibland gäller även kvittot som garantisedel, så kom ihåg att spara det.
- **Bruksanvisningar.**

Hur länge ska du spara kvitton?

- 3 år.** Gäller alla kvitton på vanliga inköp. Den du köpt av har högst tre år på sig att kräva betalning. Det här är ditt bevis. Dessutom har du rätt att inom tre år klaga på varan om du upptäcker något fel. Har du betalat via internet kan det vara klokt att skriva ut eller spara kontoutdrag eller kvittens digitalt.
- 6 år.** Gäller självdeklarationer och kvitton som hör till avdrag du gjort. Skatteverket kan eftertaxera dig upp till sex år efter inkomståret om det skulle dyka upp något. På samma sätt kan du begära omprövning av en deklaration inom den tiden.
- 10 år.** Gäller betalning av lån. Ett lån, ett skuldebrev, har en preskriptionstid på tio år. Det innebär att du behöver ha kvar kvitton på att du betalat så pass länge.

Fritid

- **Medlemskort.**
- **Kvitton på medlemsavgifter.**
- **Information från föreningar och klubbar.**
- **Pass** (i plastficka).
- **Europeiskt sjukförsäkringskort** som ger dig rätt till sjukvårdsförmåner när du vistas tillfälligt i ett annat EU/EES-land. Beställs hos Försäkringskassan och är giltigt i tre år.
- **Utlandsresekort** som brukar följa med hemförsäkringsbrevet. Kortet innehåller ofta ett formulär på engelska som ska fyllas i av den läkare som behandlat dig på plats om du blir sjuk eller skadas.
- **Licensförsäkring** från din idrottsförening. Om du deltar i sporter där tävlingar ingår, bör du kontrollera att din olycksfallsförsäkring gäller även vid detta tillfälle.
- **Övriga papper som gäller dina fritidsintressen.**

Moped - Mc - Bil - Båt

- **Köpeavtal**
- **Registreringsbevis**
- **Försäkringsbrev samt kvitton** på betalda försäkringspremier
- **Besiktningssprotokoll**
- **Andra kvitton**, till exempel på fordonsskatt, reparationer och större inköp.

Innan du skriver på ett köpeavtal ska du vara medveten om vad detta avtal innebär och vilka villkor som finns. Avtal är nämligen bindande och det kan bli dyrbart för dig om du ångrar dig efter köpet. Du ska även vara säker på att du köper fordonet av rätt ägare och att fordonet är slutbetalt.

I bilen ska du ha en blankett för skadeanmälan om du skulle bli inblandad i en trafikolycka.

Tänk på att du är skyldig att teckna en trafikförsäkring för ditt motorfordon. Det gäller även moped. Trafikförsäkringen täcker skador som du orsakar andra eller annans egendom i samband med trafikolycka. Många gånger är det bra att även ta en hel- eller halvförsäkring som gäller vid exempelvis stöld.

Budgetblad för fasta utgifter och sparande

(Hör till Flik 12)

	Jan	Feb	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	Summa totalt	Noteringar
Lån (ränta amortering)														
Övriga skulder, t ex studielån														
Hyra														
Ei														
Försäkring, hem														
Försäkring, person														
Telefon, tv, tidning, betaltjänst														
Föreningsavgifter														
Fackförening, a-kassa														
Barnomsorg, underhåll														
Fordon (skatt, försäkr, besikt)														
Övrigt nödvändigt														
Summa fasta utgifter/månad													**	
Sparande, långsiktigt, t ex														
Sparande, kortsiktigt														
Annat sparande*														
Summa fasta utgifter/månad inkl sparande														

* Be banken föra över sparandet till dina olika sparformer genom automatisk överföring.

** Dividera denna summa med 12 (mån). Då får du fram hur mycket banken ska föra till ditt konto för fasta utgifter.